

Катерина Яворська

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

РУЙНАЦІЯ ЦІННОСТІ ГРОМАДЯНСЬКИХ І ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ НЕОАВТОРИТАРИЗМУ В БІЛОРУСІ

Kateryna Yavorska

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Ukraine

DESTRUCTION OF THE VALUE OF CIVIL AND POLITICAL HUMAN RIGHTS IN CONDITIONS OF NEO-AUTHORITARIAN REGIME IN BELARUS

The article deals with the deformation of the complex of civil and political human rights in the Republic of Belarus under the conditions of the neo-authoritarian regime. The issue of preservation of the death penalty, the presence of political prisoners, pressure on journalists, bloggers, and public activists were studied. Particular attention was paid to the study of obstacles to the implementation of freedom to peaceful assembly and the right to association. The analysis carried out in this article covers only some political and civil rights. At the same time, the author recognizes that the range of problems is much wider, and also that they also require a more in-depth analysis. Among them, for example, there are such issues acute for Belarus as women's rights, the rights of sexual minorities, etc.

Keywords: Republic of Belarus, neo-authoritarian regime, political rights, civil rights, violation of human rights.

Ст. 1 Конституції Республіки Білорусь декларативно визначає державу як демократичну та правову. Але закріплені в душі світових демократичних тенденцій норми не є реалізовані в політико-правовому житті цієї країни. Білорусь у демократичному політологічному дискурсі найчастіше позиціюється як остання диктатура та форпост тиранії в Європі. Політичний режим цієї держави має ознаки консolidованого авторитарного. Політична система Білорусі сповнена парадоксів: режим має доволі високу підтримку попри масштабні обмеження прав і свобод; економічне зростання відбувається без серйозних ліберальних ринкових реформ; амбівалентно поєднуються твердження про готовність до співпраці з ЄС за одночасної тісної інтеграції з Росією тощо.

Нашим завданням є з'ясування питання дотримання громадянських і політичних прав та свобод людини та громадянина в Білорусі, динаміки порушень згаданих прав за умов неоавторитаризму. Фактами, що свідчать про виражені утиски громадянських і політичних прав людини та громадянина в Білорусі, найперше є: збереження смертної кари; наявність політичних в'язнів; переслідування журналістів і блогерів, наприклад, тиск на журналістів, які співпрацюють з іноземними медіа без державної акредитації; затримання учасників не лише несанкціонованих, а й санкціонованих акцій, а також спостерігачів-правозахисників за перебігом протестів та ін. Почастішали випадки притягнення громадян до адміністративної відповідальності за розповсюдження «екстремістських» матеріалів в Інтернеті як форма обмеження свободи слова.

Хоча загальнопланетарною тенденцією є перманентне зростання випадків застосування смертної кари, Білорусь є єдиною європейською країною, яка досі практикує її, зокрема у 2018 р. виконано п'ять смертних вироків. Влада мотивує збереження смертної кари виключно результатами референдуму 1996 р. Тоді близько 80 % білорусів не підтримали ідею скасування (чи бодай мораторію на застосування) цього виду покарання. Водночас цей референдум мав рекомендаційний характер; відтоді у світі відбулися масштабні зрушення в частині розширення прав людини. Порушення права на життя як одного з найважливіших громадянських прав людини вкрай негативно впливає на міжнародний імідж Білорусі.

Ще одним деструктивним процесом є тиск на критичні до влади НУО. Ще у 2003 р. 51 білоруська організація була виключена з реєстру НУО. Відтоді жодна не була зареєстрована, зокрема й з причин непринципового характеру, наприклад, мовна помилка в якомусь слові поданих на реєстрацію документів. До прикладу, після того як правозахисну організацію «Вясна» зняли з реєстрації у 2003 р., було зроблено три невдалі спроби її перереєстрації. Відмови в реєстрації доповнювалися від 2011 р. розгорнутою в медіа антикампанією проти «Вясни» та її лідера А. Беляцького. Влада дотримується практики вибіркової заборони реєстрації громадських об'єднань і партій виключно з політичних причин. Відтак багато білоруських організацій зареєстровані за кордоном або працюють без реєстрації.

Незареєстровані білоруські організації ризикують потрапити під кримінальне переслідування за ст. 193.1 Кримінального кодексу Республіки Білорусь¹. За час дії цієї норми до кримінальної відповідальності було притягнуто 17-ть осіб, з яких 5-х було засуджено до позбавлення волі. Прикладом таких організацій може слугувати об'єднання «Партнерство»; її члени (Т. Дранчук, Н. Астрейко, А. Шалайко, О. Броницька та ін.) мали метою організувати спостереження за перебігом президентських виборів.

До найактивніших організацій Білорусії, які попри репресії держави, привертають увагу світової громадськості до порушень політичних і громадянських прав білорусів, віднесемо: правозахисний центр «Вясна» (А. Беляцький), Білоруський Гельсінський комітет (О. Гулак), Білоруська асоціація журналістів (А. Бастунець), Центр правової трансформації (Е. Тонкачова), Комітет допомоги репресованим «Солідарність» (І. Кулей), Білоруський дім прав людини ім. Б. Звозскова (Т. Ревяко) та ін.

Будь-яка скарга на НУО від державної установи спричиняє перевірки задля виявлення будь-яких порушень, котрі можуть стати підставою для зняття НУО з реєстрації. Наприклад, у 2012 р. було позбавлено реєстрації організацію «Добрая воля», яка консультувала батьків-усиновителів. Причиною стало винесення «Доброю волею» на обговорення питання доцільності внесення змін до законодавчих актів, а також скарга в профільне міністерство на дії окремих державних службовців. Адміністративні та кримінальні переслідування супроводжуються кампаніями з дифамації, які завдають моральної шкоди акторам громадянського суспільства та іншим переслідуваним.

Помітно, що в Білорусі переслідування неодмінно посилюються у відповідь на прояви громадського невдоволення. Наприклад, такі великі сплески були взимку 2010 р. (після президентських виборів 19.12.2010 р.), навесні 2017 та 2018 рр. (щорічні Дні Волі). Переслідуються усі незалежні актори громадянського суспільства, незалежні журналісти та профспілкові активісти, і навіть адвокати, які захищають інтереси переслідуваних – їх незалежність у Білорусі обмежена.

Страх спостереження з боку державних інститутів змушує білоруських активістів деформувати форми своєї участі в суспільно-політичному житті. Самоцензура громадських діячів своєї поведінки є ключовою стратегією самозбереження. Їм доводиться спілкуватися за допомогою зашифрованих або інших безпечних засобів, намагатися забезпечити собі анонімність. Білоруські активісти активно освоюють уміння протидії таким загрозам; вивчення цифрової безпеки, шифрування даних стає дедалі популярнішим. Реальність функціонування активістів у Білорусі є такою, що вони розмовляють у приміщеннях, телефоном, здійснюють електронну комунікацію у такий спосіб, як ніби за видимої присутності силовиків.

Теми протестів в Білорусі найчастіше стосуються соціальних, соціально-політичних питань: у 2017 р. – виступ проти Декрету №3 «Про попередження соціального утриманства» (неофіційна назва – «декрет про дармоїдів»), 2018 – тема історичних пам'яток (захист лісового урочища Куропати як місця масових розстрілів 1930-40-х рр.), 2019 – екологічні питання (будівництво нових заводів у містах Світлогорськ і Брест) тощо. Якою б не була тематика протестів, останніми роками їх стає провести дедалі складніше, позаяк відсутність дозволу влади спричиняє арешти організаторів

¹ 19.12.2018 р. палата представників білоруського парламенту проголосувала за відміну ст. 193.1 Кримінального кодексу Республіки Білорусь (діяльність від імені незареєстрованої організації). Але для надання цій відміні юридичної сили, потрібна підтримка Ради Республіки та наступне підписання нормативно-правового документа главою держави. Станом на 25.04.2019 р. вона скасована не була. Відтак діє санкція – штраф, або арешт, або позбавлення волі до двох років.

і учасників. Дозвіл потрібен навіть для одиночного пікету. Для отримання дозволу на проведення заходу його організатори мають засвідчити готовність самостійно підтримувати правопорядок під час акції, прибрати місце зібрання та надати за потреби медичну допомогу учасникам. Оскільки це складно забезпечити (в демократичних країнах такі функції бере на себе центральна чи місцева влада), то зазвичай заявка на проведення заходів «мотивовано» відхиляється. Також уповноважені державні органи Білорусі часто забороняють проведення акцій на центральних вулицях, відводячи для цього відлюдні території.

Велика хвиля затримань та інших переслідувань мирних демонстрантів, правозахисників, активістів громадянського суспільства, членів опозиційних партій була зумовлена прийняттям Декрету №3 «Про попередження соціального утриманства» (прийнятий 02.04.2015 р.). Показово, що після прийняття цього акту в країні почалися переслідування не лише протестувальників, а й лідерів профспілок. Зокрема, утисків зазнало керівництво Білоруської незалежної профспілки працівників радіоелектронної промисловості, Білоруської незалежної профспілки. Підстава тиску на них – надання профспілками юридичної допомоги, критика самого декрету, як такого, що посягає на права громадян, збір підписів за скасування цього нормативно-правового акту, а також їх участь у мирних протестних маршах. Відтак в офісах профспілок було проведено обшуки, конфісковано оргтехніку, вилучено фінансові документи; обшуки були проведені й у приватних помешканнях керівництва профспілок.

Утиски профспілкових організацій проявляються в: 1) необхідності проходити ускладнену процедуру реєстрації; 2) законодавчих обмеженнях на отримання фінансування від міжнародних профспілок; 3) втручаннях влади в внутрішні справи профспілок (маніпулювання з їхнім фінансуванням, втручання в процес виборів усередині профспілки тощо); 4) звільненні з посад незалежних профспілкових лідерів, тиску на членів профспілок з метою виходу з профспілки; 5) випадках (починаючи від 2003 р.) засудження профспілкових діячів. Зокрема, голова Білоруських автомобільних і сільськогосподарських профспілок А. Бухвостов був затриманий (30.10.2003 р.) міліцією в центрі Мінська під час мирної акції протесту проти невинного втручання уряду в внутрішні справи профспілок; його було ув'язнено за проведення несанкціонованої демонстрації. Ще один профспілковий активіст, президент Білоруського конгресу демократичних профспілок А. Ярошук, був засуджений після критичної газетної статті, в якій дискутував щодо рішення Верховного Суду Білорусі про закриття Профспілки авіадиспетчерів Білорусі.

Приводом до репресій білоруської влади щороку стає День Волі (неофіційно відзначається 25 березня) – неофіційне національне свято, річниця виникнення першої національної білоруської держави (Білоруська Народна Республіка, 1918 р.). З року в рік відбуваються затримання активістів з мотивів невідповідності цього свята ідеології Республіки Білорусь. Зокрема, під час акції 25.03.2019 р. були затримані лідери опозиційних сил – Об'єднаної громадянської партії (М. Козлов), партії «Білоруська християнська демократія» (В. Римашевський) та ін. Навіть музикантів, які запланували в цей день імпровізований концерт, було попереджено про можливість застосування до них сили. У студентів білоруських вишів беруть розписки про ігнорування ними Дня Волі. Усі акції проходять з залученням працівників силових органів, зокрема в штатському одязі, які фіксують перебіг заходів на фото-, відеокамери.

Ст. 356 Кримінального кодексу Республіки Білорусь передбачає нове розширене визначення поняття «шпигунство». Це використовується для цілеспрямованого переслідування державою активістів і лідерів громадянського суспільства. Фактично для того, щоб функціонувати в Білорусі, суб'єктам білоруського громадянського суспільства необхідно всіляко демонструвати свою лояльність і підтримку держави, що суперечить сутності інституту громадянського суспільства як контролера держави.

Примітно, що небажаними для білоруського режиму є навіть креативні акції на теми, які не мають політичної компоненти. Наприклад, флешмоби позиціюються як несанкціоновані заходи, організатори яких несуть найперше адміністративну відповідальність. До прикладу, 15.09.2018 р. на одній із площ м. Світлогорськ відбувся екологічний флешмоб проти шкоди природі, яку заподіює місцеве підприємство з виробництва целюлози. Щонайменше 150 учасників тримали зелені кульки та одягнули захисні медичні маски. Мирна акція супроводжувалася попередженням учасників про їх відповідальність за ст. 23.34 Кодексу про адміністративні правопорушення Республіки Білорусь. Подане у встановленому порядку звернення

про проведення флешмобу було відхилене. О. Маслюкова (член правозахисного центру «Вясна») та А. Змітрович (екологічний активіст) були притягнені до відповідальності (штраф 612,5 BYR, що становить близько 250 євро), попри те, що самі не були учасниками флешмобу, а лише ініціювали його і намагалися провести мирну акцію в межах чинного законодавства, звернувшись за дозволом на її проведення¹.

Відзначимо, що останнім часом почастишав тиск саме на екологічних активістів, попри те, що в їх вимогах відсутня ідеологічна компонента. Зокрема, на початку 2019 р. активістів В. Казака, В. Велічкіна та О. Кабанова як організаторів протестів проти спорудження у Бресті акумуляторного заводу та Білоруської АЕС в Островці (50 км від столиці Литви Вільнюс), було притягнуто до відповідальності (штрафи, арешти)².

Влада тисне на громадських активістів, які наповнюють «невідповідним» контентом свої сторінки в соціальних мережах. Зокрема, громадська діячка В. Мікалайчык була затримана (05.04.2019 р.) і в судовому порядку оштрафована за «заклик на несанкціонований захід у соціальних мережах», хоча таким заходом було лише запрошення на молебень за загиблими в урочищі Куропати³.

Правозахисники є найутисненішою групою громадських активістів. Найбільший міжнародний резонанс набула справа правозахисника А. Беляцького, ув'язненого у 2011 р. на 4,5 роки (посилений режим із конфіскацією майна). Одночасно з А. Беляцьким було засуджено ще десять білоруських активістів-правозахисників. Засуджених за звинуваченнями у політичних злочинах утискають в місцях позбавлення волі, наприклад, створюються перешкоди для їх зустрічі з рідними, отриманні медичної допомоги тощо. Для того, щоб бути амністованими чи претендувати на дострокове звільнення, засуджені в Білорусі найперше мають написати лист спокути з визнанням своєї провини в політично мотивованому злочині.

У 2011–2012 рр. на вимогу міжнародних організацій помилували та випустили 25 політичних в'язнів. Але їх звільнення залежало від багатьох умов, і дехто, як наприклад, І. Халіп, журналістка і дружина колишнього кандидата в президенти А. Саннікова⁴, перебували під наглядом, зазнавали регулярних залякувань з боку міліції. Такі громадяни знаходяться у списку «запобіжного нагляду», який ведуть органи внутрішніх справ. Відтак такі утиски зумовлювали подальше звернення до іноземних держав з проханням про надання політичного притулку.

Влада Білорусі використовує затримання правозахисників із метою недопущення спостереження ними за мирними акціями протестів у країні. Наприклад, після Дня Волі 2017 р. група правозахисників була затримана та засуджена за ст. 23.34 Кодексу про адміністративні правопорушення (участь у несанкціонованих акціях) у відповідь на їх законну діяльність зі спостереженнями за масовими зібраннями. Зокрема, 26.03.2017 р. було затримано члена правління Білоруського Гельсінського комітету П. Левінова за участь як спостерігача за протестами у Вітебську 25-26.03.2017 р. Там же, тоді ж і з таких же причин були затримані члени правозахисного центру «Вясна» К. Мордвинцев і Л. Светік (засуджені до 15 діб адміністративного арешту)⁵. Таких прикладів чимало. Причина їх корениться в намірі білоруської влади не допустити фіксації правозахисниками випадків затримання мирних демонстрантів. Загалом видається, що заборона права на мирні зібрання є ознакою слабкості та невпевненості білоруського політичного режиму, який остерігається ослаблення та повалення.

Політично мотивовані кримінальні справи велися щодо: журналіста А. Алесіна; графістів М. Пекарського, В. Жоромського, В. Касінерова, Я. Ульяненкова; засновника правозахисної

¹ Belarus: judicial harassment of 2 HRDs, including Viasna member Alena Masliukova.

<<https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/belarus-judicial-harassment-of-2-hrds-including-viasna-member-alena>> (2019, квітень, 21).

² Belarus: judicial harassment of 3 environmental activists. <<https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/belarus-judicial-harassment-of-3-environmental-activists>> (2019, квітень, 19).

³ Студзінская, І. Вольгу Мікалайчык аштрафавалі амаль на 900 рублёў за допіс пра малебен у Курапатах. *Статкевіча ў суд не прывезлі*. <<https://www.svaboda.org/a/29868702.html>> (2019, квітень, 22).

⁴ У січні 2011 р., одразу після чергових президентських виборів, було заарештовано сім із дев'яти кандидатів на пост глави держави, які висунули свої кандидатури на протывагу О. Лукашенку.

⁵ Belarus: Crackdown continues, more human rights defenders detained. <<https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/belarus-crackdown-continues-more-human-rights-defenders-detained>> (2019, квітень, 17).

організації «Платформ інновейшен» М. Жемчужного, політика А. Михалевича та ін. Проблемою є те, що колишні політичні в'язні через наявність судимості не можуть відновити свої громадянські та політичні права. Білоруські правозахисники, які виїхали з країни, мають заборону на в'їзд у країну (наприклад, Є. Тонкачова). Відсутні гарантії безпеки повернення на батьківщину тих білорусів, які вимушено залишили країну через політичні переслідування. Тиску зазнають журналісти, критичні матеріали яких були оприлюднені західними медіа; зокрема це стосується представників «Белсат TV», «Беларускае радыё „Рацыя”» та інших медіа. Їх не лише переслідують, а й перешкоджають у здійсненні професійної діяльності на території Білорусі. Наприклад, 09.04.2019 р. у мінському офісі телеканалу «Белсат TV» без надання пояснень було проведено обшук, а для проникнення в приміщення силовики пошкодили майно телеканалу.

Щодо правозахисних організацій, то обмежувальні заходи розширили можливості притягнення їх до відповідальності. Зокрема існує обмежувальне законодавство щодо фінансування НУО закордонними акторами. Це створює додаткові бар'єри для діяльності та відносин НУО з іноземними партнерами та знижує потенціал НУО в просуванні цінностей ліберальної демократії. До 1999 р. в Білорусі не було жодних обмежень щодо іноземних грантів та підтримки. Західні партнери могли вільно співпрацювати з білоруськими організаціями в межах будь-яких проектів і фінансувати їх. З 03.10.2011 р. діяльність громадських організацій в Білорусі була в чергове обмежена законодавчими новаціями щодо перевірки діяльності НУО, які фінансувалися з-за кордону. Було передбачено: обов'язкову реєстрацію донорської допомоги в державних установах; кримінальну відповідальність за порушення правил отримання іноземної допомоги; посилення попередніх адміністративних санкцій; обмежені права НУО на наявність рахунків в іноземних банках. Усі кошти, переведені з-за кордону, повинні бути попередньо погоджуватися з білоруським урядом. Відтак іноземні НУО та спонсори не могли безпосередньо переказувати кошти на білоруські банківські рахунки своїх білоруських партнерських НУО. Це призвело до згорання частини проектів, або ж практик переведення необхідних для діяльності НУО коштів на банківські рахунки приватних осіб, надання фінансування готівкою. Отримання іноземного фінансування, що підлягає процедурі санкціонування з боку органів державної влади, практично унеможливило отримання підтримки легально. Єдиним законним джерелом коштів для НУО в Білорусі, неконтрольованим державою, залишаються пожертви від фізичних осіб. Офіційно білоруський уряд мотивував запровадження таких обмежень потребою забезпечення прозорості та посилення контролю за використанням коштів НУО, отриманими з-за кордону.

Зі зростанням впливу Інтернету, підвищується особливий інтерес держави до Інтернет-простору. Білоруський уряд блокує опозиційні та критичні до чинної влади сайти, обмежує онлайн-контент. Тільки за 2017 р. було заблоковано понад 100 сайтів, а у період січень-травень 2018 р. – 35 веб-сайтів і 12 соціальних груп. Наприклад, 14.12.2017 р. було заблоковано сайт «Білоруський партизан» (belaruspartisan.org), 24.01.2018 р. було заблоковано для перегляду в Білорусі сайт «Хартыя'97» (charter97.org). Поправки до закону «Про засоби масової інформації», які набули чинності наприкінці 2018 р., ще більше розширили повноваження Міністерства інформації Республіки Білорусь блокувати та фільтрувати Інтернет-контент. Білоруське законодавство забороняє оприлюднення інформації від незареєстрованих або ліквідованих організацій, інформацію, яка на їх думку, пропагує екстремізм або може завдати шкоди національним інтересам. Відтак наростає тенденція притягнення до відповідальності журналістів і блогерів за онлайн-екстремізм. Наприклад, редактор Інтернет-видання «Хартыя'97» Н. Радіна через переслідування була вимушена просити про політичний притулок у Литві, а нині видання редагується дистанційно з Варшави. Також відзначимо, що білоруський Інтернет-контент перебуває ще й під сильним впливом сайтів, базованих в Росії.

З ініціативи білоруської влади є випадки обмежень на підключення до Інтернету. Наприклад, під час щорічних акцій до Дня Волі Інтернет-користувачі зафіксували неможливість підключення в зонах проведення акцій, в той час як не надто далеко від місць їх проведення підключення встановлювалося. Відтак не виключено, що відключення Інтернет-зв'язку були цілеспрямовані та з ініціативи органів безпеки. Можна припустити, що білоруська влада слідує китайській моделі підключення громадян до Інтернету, і ставить за мету максимізувати контроль за онлайн-простором.

Порушення громадянських і політичних прав людини та громадянина в Білорусі здійснюється попри зовнішню критику. Хоч у 2011–2012 рр. ЄС наклав санкції на окремих осіб з оточення

О. Лукашенка, заморозивши їх активи та заборонивши в'їзд до ЄС, це не зумовило очікуваних результатів. Міжнародні інституції періодично ухвалюють різноманітні критичні резолюції, але це не змінює загальну ситуацію в країні. Наприклад, ухвалена 04.10.2018 р. Резолюція Ради Європи¹ була спрямована на проблему погіршення свободи медіа. Звернено увагу на випадки переслідування незалежних інформаційних порталів і журналістів (наприклад, тиск на інформаційне агентство БЕЛТА, інтернет-видання «Хартія'97»).

Міжнародним правозахисним організаціям (найперше НУО «Міжнародна амністія») неможливо з максимальною об'єктивністю оцінювати порушення громадянських і політичних прав у Білорусі. Причиною є, найперше, відмова їх членам у візах на в'їзд до Білорусі. Відтак вони можуть лише спостерігати за ситуацією ззовні. Серед українських активістів і правозахисників також чимало внесено до списку нев'їзних до Білорусі, причому дізнатися про свій статус «нев'їзного» можна лише перетинаючи Державний кордон (оскільки між Україною та Білоруссю безвізовий режим).

На території Білорусі не працюють представництва більшості міжнародних організацій, окрім нечисельних, на функціонування яких погодилась влада. В межах офіційно озвучуваної інформації ми зафіксували наявність лише 11 таких представництв: Всесвітнього банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Міжнародного валютного фонду, *Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця* та ін.

Показово, що Білорусь приєдналася до всіх основних міжнародних конвенцій, які гарантують свободу об'єднань². Ратифіковані Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права, які передбачають захист низки громадянських і політичних прав та свобод. Ці фундаментальні права та свободи також гарантовані білоруським Основним Законом. Проте в білоруському форматі є велика відмінність між взятим на себе обов'язком держави захищати громадянські та політичні права людини та громадянина та реальною ситуацією.

Зауважимо, що наш аналіз охопив лише окремі політичні та громадянські права людини та громадянина. Водночас коло проблем набагато ширше, що потребує глибокого аналізу. Наприклад, гострими в Білорусі є питання:

– прав жінок. Не дивлячись на офіційне визнання державою прихильності до цінностей гендерної рівності та недискримінації, політики та представники державних інституцій у своїх публічних висловлюваннях транслюють стереотипні, часто дискримінаційні висловлювання щодо жінок. Відсутні механізми захисту жінок від дискримінації в медіа, рекламі;

– прав сексуальних меншин. Білорусь хоч і скасувала кримінальне покарання за гомосексуальність, але відсутня нормативно-правова заборона на дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації. Відтак представники ЛГБТ відчують високий рівень негативу щодо себе, що підтримується на найвищому рівні, зокрема озвучується главою держави.

В аналізі політичних і громадянських прав людини в Білорусі ми не можемо оминати український контекст. Звернемо увагу на такі два факти: 1) коли 22.12.2018 р. Генеральна асамблея ООН ухвалювала резолюцію щодо ситуації з правами людини в анексованій АР Крим, то Білорусь була серед країн, які виступили проти її прийняття (як і Росія, Вірменія, Узбекистан та ін.); 2) саме на території Білорусі в серпні 2017 р. було затримано українського студента П. Гриба з подальшим вивезенням його до Росії.

Помітно, що з наближенням чергових парламентських і президентських виборів (заплановані на 2020 р.) рівень порушень з боку влади громадянських і політичних прав та свобод зростає. На нашу думку, великою проблемою для захисту громадянських і політичних прав у Білорусі, демократизації режиму в цілому є відсутність достатньої критичної маси людей, готових до впровадження системних змін. Демократизація та розширення прав людини в Білорусі розпочнеться тоді, коли монолітна владна еліта зруйнується, а в країні з'являться нові незалежні групи впливу.

¹ *Deterioration of media freedom in Belarus, notably the case of Charter 97*. <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2018-0375&language=EN&ring=P8-RC-2018-0451>> (2019, квітень, 15).

² Найперше мова про Конвенцію № 87 про свободу асоціації та захист права на організацію (1950).

References:

---

1. Belarus: Crackdown continues, more human rights defenders detained. <<https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/belarus-crackdown-continues-more-human-rights-defenders-detained>> (2019, April, 17). [in English].
2. Belarus: judicial harassment of 2 HRDs, including Viasna member Alena Masliukova. <<https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/belarus-judicial-harassment-of-2-hrds-including-viasna-member-alena>> (2019, April, 21). [in English].
3. Belarus: judicial harassment of 3 environmental activists. <<https://www.fidh.org/en/issues/human-rights-defenders/belarus-judicial-harassment-of-3-environmental-activists>> (2019, April, 19). [in English].
4. *Deterioration of media freedom in Belarus, notably the case of Charter 97* (2018). <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2018-0375&language=EN&ring=P8-RC-2018-0451>> (2019, April, 15). [in English].
5. Studzinskaja, I. *Volhu Mikalajčyk aštrafavalі amal na 900 rubloŭ za dopis pra malebien u Kurapatach. Statkieviča ũ sud nie pryviežli* [Olga Mikolajczyk fined almost 900 rubles for correspondence about prayer in Kurapaty. Statkevich was not brought to court]. <<https://www.svaboda.org/a/29868702.html>> (2019, April, 22). [in Belarusian].